

АРХІТЕКТУРА

УДК 72:902

**ІСТОРІОГРАФІЯ ТА ДОСВІД МУЗЕЄФІКАЦІЇ НЕРУХОМИХ ПАМ'ЯТОК
АРХЕОЛОГІЇ**

І. М. Семенович

студентка 5 курсу, група АМ-51м, навчально-науковий інститут будівництва та архітектури
Науковий керівник – к.арх., доцент І. В. Потапчук

*Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне, Україна*

У статті розглядається розвиток та досвід музеєфікації пам'яток археології на території України та за кордоном. Досліджено основні проблеми збереження та вплив туризму на пам'ятки археології.

Ключові слова: музеєфікація, культурна спадщина, археологічні об'єкти культурної спадщини, археотуризм.

В статье рассматриваются развитие и опыт музеефикации памятников археологии на территории Украины и за рубежом. Исследованы основные проблемы сохранения и влияние туризма на памятники археологии.

Ключевые слова: музеефикация, культурное наследие, археологические объекты культурного наследия, археотуризм.

This article discusses the evolution and experience of musification of archeological monuments in Ukraine and abroad. The main problems of preservation and the impact of tourism on the archeological monuments are investigated.

Keywords: museumification, cultural legacy, archeological objects of cultural legacy, archaeotourism.

Одним із важливих завдань сучасного суспільства є збереження історико-культурної спадщини. Особливе місце серед пам'яток історії та культури займає археологічна спадщина, що є інструментом для історичних і наукових досліджень. Але без створення можливостей для сприйняття археологічних пам'яток, для більшості населення, значимість археологічної спадщини залишається неочевидною, тому постають питання щодо збереження та музеєфікації пам'яток археології.

Під час досліджень було використано наступні теоретичні і практичні методи: системний аналіз, узагальнення, історико-порівняльний, хронологічний, типологічний.

Метою дослідження є дослідження досвіду збереження пам'яток археології та перетворення їх у елемент музейно-туристичної системи.

Відповідно до поставленої мети визначені наступні завдання:

- Дослідження історії розвитку музеєфікації археологічних пам'яток в Україні та за кордоном.
- Аналіз проблем збереження нерухомих пам'яток археології.
- Оцінка впливу туризму на пам'ятки археології.
- Співставлення світового та вітчизняного досвіду музеєфікації пам'яток археології.

Перші музеєзнавчі студії та зародження музеєзнавства як наукової дисципліни відбуваються на території України на поч. XIX ст. Процес становлення української музеєзнавчої науки можна виділити три глобальні періоди – дореволюційний, радянський та сучасний (в умовах незалежної України) [1, С. 12].

Перший етап розвитку дореволюційного музеєзнавства (XIX – поч. XX ст.) на території України характеризується початком аматорських археологічних досліджень та виникненням перших музеїв старожитностей на причорноморському узбережжі. Цей період відображає процес розвитку від зародження аматорського інтересу до отримання державної підтримки та статусу, поширення приватного колекціонування археологічних артефактів. В цей же час зароджується польова археологія [1, С. 17].

Радянський період (1922–1990 рр.) для українського музеєзнавства є часом усвідомлення музейної справи як окремої наукової дисципліни, формування місії і завдань музеїв, розгортання науково-дослідної роботи на їх базі. В цей період музеї стають осередками краєзнавчих досліджень, сприяють зібранню предметів для власної колекції, популяризують пам'ятки історії та археології, переймаються питаннями охорони культурної спадщини. В радянські часи музеї сформувалися як наукові установи, центри теоретичних та польових досліджень [1, С. 23].

Сучасний період вітчизняного музеєзнавства характеризується переосмисленням окремих ідеологічних суджень, поживаленням міжнародних зв'язків та залученням іноземного досвіду і напрацювань, поглибленням теоретичних студій [1, С. 28].

Нові реалії створюють запит на переосмислення та підсумування попередніх етапів історії становлення українського пам'яткознавства. Але в кожний період гостро поставали проблеми, які впливали на збереження нерухомих пам'яток археології, адже охорона археологічної спадщини є стратегічним завданням держави, яке завжди потребує її посиленої уваги.

Сьогодні на збереження археологічної спадщини негативно впливають такі фактори: недостатнє бюджетне фінансування; гостра нестача професійних археологів та матеріальної бази; діяльність будівельного лобі та нових землевласників; організований наступ певних структур за право вільного обігу археологічних знахідок (недобросовісні колекціонери, «шукачі» з металодетекторами) [2, С. 86–87].

Головним чином на збереження та популяризацію пам'яток археології може вплинути археотуризм. Його метою є відвідування історичних місць. Археологічний туризм надає туристам можливість взяти участь в археологічних експедиціях. Його специфічною особливістю є те, що він надає людині можливість ознайомитися з культурно-історичними пам'ятками, архітектурними об'єктами, геологічними пам'ятками природи, музеями, місцями розкопок, а також надати посильну допомогу по їх збереженню.

Світовий досвід в музеєфікації пам'яток археології

Археологічний парк Pavlov. Знаходиться в Чехії на місці розкопок стародавнього поселення. Архітектурна фірма Radko Květ розробила для нього проект музею площею більше 500 квадратних метрів, який включає в себе сучасні аудіовізуальні технології з традиційними виставковими експозиціями (рис. 1) [3].



Рис. 1. Археологічний парк Pavlov [3]

Археологічний парк та музей Агунтум. Знаходиться в Австрії, поблизу міста Лієнц. Сучасний музей включає разом із місцем розкопок дві основні прямокутні будівлі, одна – з постійною експозицією – статуї, кераміка, монети, бронза, реконструкції і масштабні моделі, а менша будівля, яка називається «Атріумний будинок», захищає залишки великої римської вілли (рис. 2) [4].

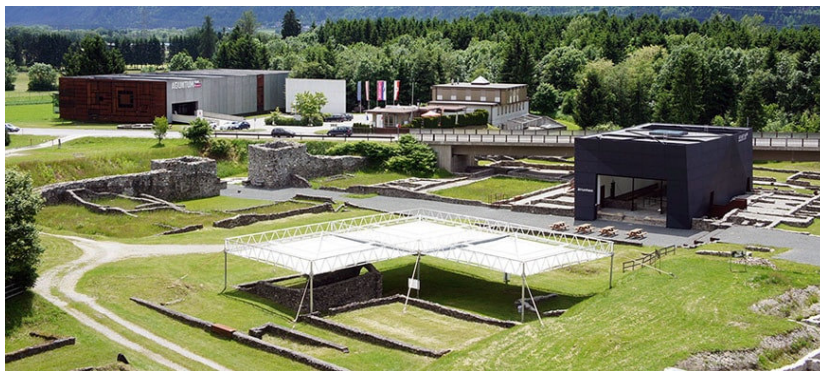


Рис. 2. Археологічний парк та музей Агунтум [4]

Вітчизняний досвід музеєфікації пам'яток археології

Історико-археологічний заповідник «Кам'яна могила». Заповідник, розташований поблизу Мелітополя в смт Мирне у Запорізькій області над річкою Молочною. Пагорб, що тисячоліттями слугував людям вівтарем для відправлення язичницьких обрядів, містить декілька тисяч унікальних стародавніх наскельних зображень – петрогліфів. На території заповідника розміщений музейний комплекс, в якому представлені унікальні експонати, що відображають побут та культуру первісних людей (рис. 3) [5].



Рис. 3. Історико-археологічний заповідник «Кам'яна могила» [6]

Археологічний музей «Добранічівська стоянка». Розташований у с. Добранічівка Яготинського району Київської області. Музей був відкритий 30 жовтня 1977 року. Будівля музею побудована на місці розкопок. У центрі музею – житло первісних людей (точніше його завал), навколо нього – ями-комори, господарський центр, осередок. Все збережено так, як було тисячоліття тому. В окремих вітринах матеріали розкопок (рис. 4) [7].

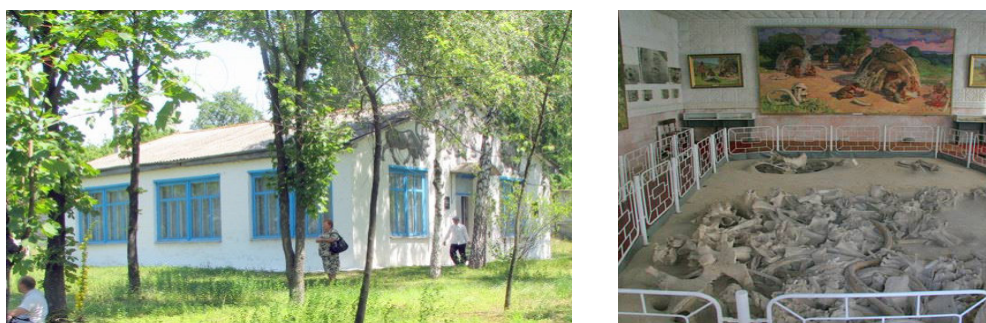


Рис. 4. Археологічний музей «Добранічівська стоянка» [8; 7]

Таким чином, в результаті проведеного дослідження можна зробити ряд висновків:

1. Аналізуючи історію розвитку музеєфікації археологічних пам'яток в Україні можна стверджувати, що у нас є значний досвід та напрацювання у сфері музеєфікації пам'яток археології, але він відповідає вимогам часу та реаліям, що склалися в той чи інший період української історії, в сучасний період ці роботи потребують удосконалення та розроблення нової бази, яка б відповідала сьогоденню.

2. Вітчизняне пам'яткоохоронне законодавство містить ряд недосконалих чи проблемних питань. Внаслідок чого багато пам'яток, в основному археологічних, під впливом природних факторів руйнуються, а деякі перебувають під загрозою повного зникнення. Всі ці проблеми, з урахуванням масштабів та розповсюдженістю протиправної діяльності так званих «чорних археологів», становлять загрозу безпосередньо національній безпеці України. Шляхом вирішення цих проблем може бути запровадження ефективного використання археологічних пам'яток через їх музеєфікацію. Керуючись міжнародним досвідом, можна констатувати, що найкращим шляхом такої музеєфікації є створення археологічних парків, де пам'ятки експонуються під відкритим небом, на місці їх виявлення, у контексті навколишнього природного ландшафту.

3. Використання пам'яток історії та культури в туризмі сприяє їх охороні та збереженню, тому виникає потреба у залученні пам'яток археології до сфери туристичної діяльності шляхом створення багатофункціональних комплексів з розвиненою інфраструктурою на їх основі.

4. В світовій практиці накопичено успішний досвід музеєфікації археологічних пам'яток в порівнянні з вітчизняним, що є досить застарілим.

5. Рекомендовано використовувати накопичений вітчизняний досвід та сучасні принципи закордонної практики музеєфікації.

Список використаних джерел:

1. Никоненко Д. Д. Городища Нижнього Подніпров'я як об'єкти музеєфікації та охорони культурної спадщини : дис. ... канд. істор. наук : 26.00.05 / Київ. нац. акад. наук України. Київ, 2018. 171 с.
2. Івакін Г. Ю. Проблеми охорони та збереження археологічних пам'яток в Україні. *Вісн. НАН України*. 2013. № 5. С. 86–88.
3. Гончарова Е. Н. Современное состояние археологического туризма на международном рынке туристских услуг. URL: <https://www.pglu.ru/upload/iblock/729/9.pdf> (дата звернення: 28.09.2019).
3. Archeopark Pavlov. Architektonicka kancelar Radko Kvet. URL: <https://www.arch2o.com/archeopark-pavlov-architektonicka-kancelar-radko-kvet/amp/> (дата звернення: 27.09.2019).
4. Aguntum Museum. URL: <https://www.inexhibit.com/mymuseum/aguntum-archaeological-museum-tyrol-austria/> (дата звернення: 27.09.2019).
5. Кам'яна Могила. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Кам%27яна_Могила (дата звернення: 27.09.2019).
6. На Азов. День 4 – Каменная могила URL: <https://www.fotostudio.com.ua/travel/stonegrave.html> (дата звернення: 27.09.2019).
7. Археологічний музей «Добраничівська стоянка». URL: <http://www.itinery.com.ua/object/view/arxeologicheskij-muzej-dobranichevskaya-stoyanka> (дата звернення: 27.09.2019).
8. Добраничівська стоянка. URL: https://www.uk.wikipedia.org/wiki/Добраничівська_стоянка (дата звернення: 27.09.2019).